

יום	יום לחודש	ליקוטי מוהר"ן	ליקוטי הלכות ה"ה	משנה ברורה ה"א	עלים לתרופה	שולחן ערוך דיוני משפט סימן קפ"ב
שבת	י'	נו:	קעג	חורה	תשנ"ב-סד	יב, יג
א	י"א	נו:	קעד	קיו	תשס"ו-סז	יד, טו
ב	י"ב	נו:	קעה	קיו:	תשס"ח-טז	יז, יח
ג	י"ג	נח:	קעו	קיה	תשס"ט-ע	יט, כ
ד	י"ד	נח:	קעז	קיה:	תשע"א-עב	כא, כב
ה	ט"ו	נט:	קעה	קיש	תשע"ג-עד	כג, כד
ו	ט"ז	נט:	קעט	חורה	תשע"ה-עו	כז, כח

בקרני אור

יו"ל ע"י קהילת חסידי ברסלב
בנשיאות הגה"צ רבי יעקב מאיר שכטער שליט"א

352 | פרשת בא | י' שבט תשפ"ד

מָרוֹם וְקָדוֹשׁ אֲשֶׁכּוֹן וְאֵת דְּפָא וְשִׁפְלָ רוּחַ

ולהנחיל לישראל את התורה התלויה בשפלות וענוה. "כי פרעה בחינת גאות, ועל כן הגאולה היתה על ידי משה שהיה עניו מאד מכל האדם, ואמר 'ונחנו מה', בחינת תכלית השפלות" (שם, ערלה ה, ה). רק זה הכין את ישראל להיות כלים מוכשרים לקבלת התורה ולהשגת האמונה וההכרה במלכות ה', כי רק השפלות היא הכלי להשגת אור ה'. "כי עיקר תכלית הגאולה הוא לעבוד אותו יתברך ולהכיר אותו יתברך, ולהכיר אותו יתברך אי אפשר כי אם על ידי ענוה אמתית" (שם בהל' תפלין ה"ו הנ"ל).

זהו גם שורש מצות בייעור חמץ ואכילת מצה האמורים בפרשתנו, והם שהיו את כלי הגאולה. כי "חמץ יש בו אחיזת הגאות ביותר, כי חמץ עולה בנפיהו, שהוא בחינת גאות שמעלה ומרומם עצמו על ידי רוח גבוה שבקרב" (שם, אות יב). ולעומת זאת, "ענוה, זהו בחינת מצה, ועל כן נקראת המצה לחם עוני דייקא, בחינת הכנעה וענוה שזהו בחינת מצה" (שם).

כדאי שנדע ונזכור: בכל פעם שהולך לנו 'שלא כסדר', בכל עת שרצינו מאד, ורצוננו התנפץ מול פנינו; בכל פעם שהשקענו ועמלנו והכל היה לריק ח"ו; כאשר משהו ביזה אותנו וזלזל בדעתנו ובמעמדנו; כשניסינו להתקדם בעבודת ה' ונשארנו מאחור; ועוד כהנה בשאר דברים שמשפילים ומכניעים אותנו ומראים לנו בעליל שאנחנו בסך הכל בני אדם קטנים ושפלים חסרי כל יכולת - נזכור ונתחבר להכנעה יקרה ומופלאה זו שנשלחה אלינו על ידי ח' החיים לחיותנו כהיום הזה וליתן לנו כלי תקוה לקבלת התורה ולהשגתה. לא נבעט ולא נתרעם על תרופת פלא יקרה זו שניתנה לנו במתנת חנם, אלא נודה לא-ל-עליון שריחם עלינו לבל נתרחק ממנו, ושנזכה לתקן את העבר ולהכין את העתיד המוצלח.

"בהוציאך את העם הזה ממצרים תעבדון את האלוקים על ההר הזה" - כל תכלית היציאה ממצרים היא, שנזכה גם אנו להתחדש בקבלת התורה, והיא מותנית ועומדת בענוה ושפלות. שכן: "אין אדם זוכה לתורה אלא על ידי שפלות" (ליקוטי מוהר"ן, יד), והיא גם הכלי לקבלת התורה בכל דור ודור, שכן: "עיקר ההתרחקות מהצדיק ומהתורה הקדושה הוא רק על ידי גאווה וגסות הרוח, וכן להיפך עיקר קבלת התורה והמשכת התורה מדור לדור עד עולם הוא על ידי ענוה ושפלות" (עצות ישרות, גאווה וענוה, ע"פ ליקוטי הלכות, הרשאה ה"ט-כב).

מי ששכל בקדוקו, לא מחכה לעשר מכות ח"ו שיכניעו וישפילו את גאווה, אלא הוא עושה זאת בעצמו. וכלשון זהבו של רבי נתן לעיל: "שישים עצמו כעפר לודש וירגיש שפלותו וריחוקו מהשם יתברך וישפיל עצמו וישבר לבו לפני השם יתברך, שעל ידי זה מוחל לו השם יתברך". כאשר יושבים לפני ה' בהתבודדות והתבוננות בשברון לב על שפלות מעשינו וריחוקנו - יחד עם ההתחזקות על העתיד - הרי זו השפלות הנרצית שמביאה מחילה וסליחה, יחד עם קרבת אלוקים מופלאה, והיא הכלי-מחזיק-ברכה לכל הטוב ברוחניות ובגשמיות.

הוא כל כך רצה וקיווה להצליח, השקיע את כל כוחותיו, השתדל ועמל בכל לבו, ובסוף לא יצא מוכר כלום. איזה כאב לב, איזה מנח נפש. הוא לא יכול לסבול את המרירות הזאת.

הכאב כבד מנשוא, פלוני פגע בו עד עמקי נפשו, תקע בלבו חיצים שנונים באמירות מזלזלות ומעליבות, בייש וביזה חירף וגידף. הוא מרגיש שטוב מותו מחייו.

למה רק הוא מגושם כל כך, לנגד עיניו עומדים כל אותם רבים שמתעלים וצומחים בעבודת ה', עושים עבודות נפלאות וגדלים בתורה וביראה, והוא, על אף כל עמלו עדיין עומד מבחוץ. זה כואב כל כך, משפיל ומדכא.

השפלות וההכנעה, אותה מתעבים ומרחקים כל בני אדם וחשים בה קללת אלוקים, היא בעיני הצדיק מקור הברכה המופלאה ביותר, והכלי הנבחר מכל להמשכת כל טוב ברוחניות ובגשמיות.

כאשר בני ישראל באו להזדכך ולהיות כלים מוכנים לקבלת התורה נשלחו הם בהשגחתו יתברך לכור הברזל המצרי, כדי להיטהר מזוהמת הגאווה. היא הרי נקודת השורש של זוהמת הנחש הקדמוני שממנו תוצאות כל החטאים והקללות. וכפי שרבי נתן (בליקוטי הלכות, נטילת ידים שחרי"ג ה, ג) מלמדנו: "שזה היה עיקר הסתת הנחש הקדמוני, שהכניס בהם קנאה ותאוה למלוך ולהתגאות, כמו שכתוב שם, 'הייתם כאלקים' יוצרי עולמות', כאומר, למה לכם להיות נכנעים ובטלים תחתיו, הלא אם תאכלו מעץ הדעת תהיו בעצמכם אלקים ומלך כמותו".

ואת התוצאות המרות של גאווה זו אנו מכירים היטב; כל המוות וה'שלא כסדר' הכולל את כל הרוע והכאב שבעולם, נובעים מכך הקללה שבאה בעקבות זוהמת נחש זו. הגאווה הנה גם השורש לכל החטאים שבעולם, וכהמשך דבריו שם: "כי כל החטאים נמשכים מבחינת גדלות, כי מהם אחיזת כל הדינים, שמשם אחיזת יצר הרע והקליפות שמהם כל החטאים. וכן מבואר בספרים שעל ידי גאווה באים כל החטאים. ועל כן עיקר התשובה על כל החטאים הוא שפלות, שישים עצמו כעפר לודש, וירגיש שפלותו וריחוקו מהשם יתברך וישפיל עצמו וישבר לבו לפני השם יתברך, שעל ידי זה מוחל לו השם יתברך".

מצרים נבחרה להיות כור הברזל להיטהר מזוהמת זו, לפי ששם היה שורש הגאווה, וכדברי רבי נתן (שם, תפלין ה, א): "ועל כן היה פרעה בעל גאווה ביותר, כמו שכתוב 'אשר אמר לי יאורי ואני עשיתני' ועל כן אמר מ'ה' אשר אשמע בקולו', כי שם במצרים אחיזת הגאווה ביותר שהוא בחינת ישות, ועל כן לא היה אפשר להם להיגאל כי אם על ידי ענוה אמתית, היפך הגאווה". הגאולה היתה חייבת לבוא על ידי משה רבינו העניו מכל האדם אשר על פני האדמה, שרק בכוחו היה ניתן לשבר קליפת גאווה זו,

דבר המערכת

בשבוע העבר נערך 'יריד' מפואר של פרסים יקרי ערך שהוצעו עבור הנערים תלמידי ישיבות הערב דקה ליתנו במסגרת חבורות 'צעירי הצאן - צאן יוסף' השוקדים מדי לילה על תלמודם ונבחנים על פרקי גמרא ומשניות וקונים לעצמם חיי עולם ביריד הגדול והנצח.

כעידוד וחיזוק ללומדים והשקדנים הצעירים נערך ה'יריד' כ'מתן שכרה בצידה', לתת כח להתגבר ביתר שאת ולהוסיף שקידה על שקידה בעמל התורה ביתר שאת. קודם ל'יריד' נשמעו דברי חיזוק והתעוררות מפי מגיד מישרים שליט"א אשר דיבר בלהט לפני הנערים היקרים לבזו לחיי עולם ולעשות מהתורה עיקר ומכל הקניינים החולפים טפל שבטפל, בהדגישו שהפרסים אינם חלילה כתשלום על הלימוד שלא יסולא בפז וכל חפצים לא ישוו בה, אלא כעידוד והוקרה בעלמא.

מה יקר היה המחזה כאשר התלמידים הצעירים בהמוניהם גדשו את המעמד, והפליאו וריגשו את כל הנוכחים בעדינות נפשם והתנהגותם הרוממה. רבים מהנערים אף התנשאו על עצמם לוותר על הפרס או על חלקו, ולהמיר זאת כנתינה לצדקה עבור המפעל הנכבד 'למען אחי' לטובת נזקקי קהילתנו. אכן זו תורה וזו שכרה, כאשר מצוה גוררת מצוה. אשרי עין ראתה כל אלה.

תקוותנו שה'יריד' הגשמי יעורר את ההתחדשות לחטוף ביריד הנצחי ולקנות קניינים עבור חיינו הנצחיים, אליהם אנו מתכוונים בסילודין כל ימי חיינו. וכהשתפכות תפילתו של רבי נתן: 'וימי החליפות הולכים ובאים, ובכל יום ויום מתקרבים ליום המיתה, ובהכרח לילך בדרך הזה, בדרך כל הארץ. זכני שאתחיל להכין צעדי ופעמי אל עלמא דאתי, אשר אני מוכרח לבוא לשם בלי ספק, ואם אלף שנים אחיה אינו מספיק להכין צידה לדרך רחוק כל כך' (ליקוטי תפילות ח"ב, מט).

העורכים

פניני אור

אמרות מהירות מרבה"ק ותלמידיו

קְשָׁדְבַר פִּעֵם רַבְּנוּ מִמְעַלְתַּבּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אָמַר: "לולא זאת שִׁצְצָאוּ מִמִּצְרַיִם הָיוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל צוֹעֲנִים נְגִידִים, 'וְאִם וְאֵלֶּטָן אֵינָן גִּיּוּעוּ וְנִעוּ זֵי גִיּוּעוּ נִישְׁט אַרוּם פּוֹן מִצְרַיִם? זֵי וְאֵלֶּטָן גִּיּוּעוּ צִיגִינְעֶרְס'."

(שיח שרפי קודש)

לתגובות והערות 3323796@gmail.com ניתן לקבל את הגיליון באימייל מידי שבוע

הדל"נ 4:25 - נין החמה 6:37 - סוּזְק"ש 8:26
צאת השבת 5:40 - צאה"ש לר"ת 6:18

לספר את האמונה הקדושה לבנינו!

והגדת לבנך כיום שהוא לאמר

בכל ארבע הפרשיות שבתפילין, ישנה אזהרה לספר לבנינו את ניסי ה' ונפלאותיו.

וכך מבאר זאת מוהרנ"ת בליקוטי הלכות בלשונו הזהב:

"הזהיר בכל הד' פרשיות של תפילין להגיד ולהודיע האמונה הקדושה לבנינו אחרינו, כמו שכתוב בפרשת קדש 'והגדת לבנך ביום ההוא לאמר, וכן בפרשה שניה 'והיה כי ישאלך בנך מחר לאמר מה זאת ואמרת אליו בחוזק יד הוציאנו ה' ממצרים'. ובפרשת שמעו והיה אם שמוע הזהיר ביותר 'ושנתם לבניך', ולמדתם אותם את בניכם לדבר עם שבטך בביתך ובכלתך בדרך ובשכבך ובקומך'. כי עיקר קדושת התפילין הוא להגדיל שם ה', ועיקר הגדלת שם ה' הוא, שבכל דור ודור ידברו וישחיו בנפלאות נוראות גדולות מעשיו וניסיו ומופתיו שעשה עמנו מעולם, ואשר הוא עושה עמנו בכל דור, ולספר כל זאת לבנינו ולבני בנינו אחרינו מדור לדור לעולם, בבחינת 'זה שמי לעולם וזה זכרי לדור דור', וכתב 'ה' שמך לעולם ה' זכרך לדור דור, וכמו שכתוב 'דור לדור ישבח מעשך וגבורותיך יגידו, וכתוב 'הודו לו ברכו שמו כי טוב ה' לעולם חסדו ועד דור דור אמונתו'.

כי בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, שזה עיקר בחינת נוראות קדושת התפילין שאנו מחויבים להניח בכל יום ויום על הראש והזרוע, כדי לזכור בכל יום היטב היטב במוחו ולבו כי ה' הוציא אותנו ממצרים בניסים ונפלאים ונוראים כאלה, כדי לגלות שמו ומלכותו וממשלתו בכל העולם, כמו שכתוב 'למען ספר שמי בכל הארץ'. כי מכל זה מדברים ב' פרשיות הראשונות 'קדש והיה כי יביאך' מענין יציאת מצרים. ואחר כך 'שמעו והיה אם שמוע' לקבל עלינו עול מלכותו ואמונתו ועול מצוות. וכל זה צריכים לקבל בכל יום מחדש ממש, כמו שהזהיר 'היו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך, ודרשו רבותינו זכרונם לברכה 'בכל יום ויום יהיו בעיניך כחדשים'.

כי מי שמישים לבו להתבונן על דרכי ה' והנהגותיו ונפלאותיו שעושה עמנו בכל דור חסדים נפלאים ונוראים על ידי הצדיקי אמת שמודיעים לנו אלקותיך יתברך בחיודושי שחודשים בדרכים נפלאים בכל דור, ובריבוי הנסים והטובות והנפלאות שעושה עם כל אחד בפרטיות, כמו שאומרים ג' פעמים בכל יום 'ועל נסיוך שבכל יום עמנו ועל נפלאותיך וטובותיך שבכל עת ערב ובוקר וצהרים' - הוא יכול לקיים באמת מה שהזהירו רבותינו זכרונם לברכה 'בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים'. וחובה על כל אחד לשיח ולספר בזה כל ימיו, כמו שכתוב 'שיחו בכל נפלאותיו', ולספר ולהודיע את לבנינו ולבני בנינו מדור לדור לעולם, כמו שכתוב 'והודעתם לבניך ולבני בניך, וכמו שכתוב 'לא נכחד מבניהם לדור אחרון מספרים תהילות ה' ועוזו ונפלאותיו אשר עשה ויקם עדות ביעקב אשר צוה את אבותינו להודיעם לבניהם למען ידעו דור אחרון בנים יולדו יקומו ויספרו לבניהם" (ליקוטי הלכות, תפילין ה, יז).

"העבודות הפשוטות של סתם בני אדם"

(המשך לתשובה של השבוע שעבר, בענין הזהירות במנהגי ישראל בלי שום חכמות)

אם בכל המצוות והמנהגים צריכים זהירות יתירה לבלי להימשך אחר 'החכמות' ולקיימם בתמימות, הרי שכשמוזכר ב"עבודות פשוטות של סתם בני אדם" - אשר שם שכיחים ביותר 'חכמים בעיניהם' המזלזלים בהם ודשים אותם בעקב - צריכים התחזקות גדול לילך בדרך התמימות ופשיטות ולהתאמץ לקיימם.

וכפי שמוזכר לדוגמא בליקוטי מוהר"ן על ענין 'זמירות שבת': "היה אוהב מאד את העבודות הפשוטות של סתם בני אדם, האנשים הפשוטים הכשרים ... והיה מזהיר ומוכיח אותנו כמה פעמים, לזמר זמירות בשבת, והיה מקפיד וכועס מאד על מי שהוא חכם בעיניו ואינו מתאמץ לזמר זמירות בשבת ובמוצאי שבת או שאר עבודות פשוטות, כי עקר היהדות הוא בפשיטות ובתמימות גמור, בלי שום חכמות, כמבאר אצלנו כבר כמה פעמים" (ליקוטי מוהר"ן תניינא, קד).

גם אם האדם אינו רק "חכם בעיניו", אלא "שיש לו מח גדול באמת", עליו להשליך גם הוא את כל חכמתו ולעבוד את ה' בכל העבודות הפשוטות, בתמימות גמורה.

"כי באמת צריכין דייקא לסלק את המח, כי צריכין להשליך כל החכמות ולעבוד את ה' בפשיטות בלי שום חכמות. לא מבעיא חכמות של טוהר של סתם בני אדם, אלא אפילו חכמות גמורות, אפילו מי שיש לו מח גדול באמת, כשמגיע לאיזה עבודה, הוא צריך להשליך כל החכמות ולעסוק בעבודתו יתברך בפשיטות" (ליקוטי מוהר"ן תניינא, ה).

והנה, מאחר שהזכרנו את 'העבודות הפשוטות', ברצוננו להקדיש כמה מילים 'לעבודה פשוטה' המזולזלת אף היא אצל החכמים בעיניהם, הלא היא: אמירת ברכות ככוונה!

בני העולם אינם מייחסים חשיבות מיוחדת לברכת "אשר יצר" השגרתית, אך רבינו עשה ממנה 'עסק' שלם... וכמסופר: "בעת שהיה מוהרנ"ת יתום אחרי אמו, שאל את רבינו ז"ל במה יוכל לעשות טובה לאמו, והשיב לו: "דו זאלסט מאכין 'אשר יצר' ערינסט" [= תברך 'אשר יצר' ברצינות וכוונה]" (אבניה ברזל, שיחות וסיפורים ממוהרנ"ת, נז).

"ואמרו אנ"ש על זה שכוונת רבינו ז"ל היה ללמדנו שאין צריך דייקא לעשות עבודות גדולות לטובת הנפטר, אלא אפילו עבודות פשוטות כגון ברכת 'אשר יצר' שרגילים בזה כמה פעמים בכל יום וכבר נעשה מצות אנשים מלומדה, וכן כל דבר שבקדושה שעושים אותו באמת ובכוונת הלב, הרי נשמת הנפטר נתעלה מזה ותהא צרורה בצרור החיים" (אוצר נחמני, קעא).

ואכן, ברכת ה"אשר יצר" הפשוטה והשגרתית של מוהרנ"ת - לא רק כיום היא רצינית של אמו - הייתה ברשפי אש שלהבת, וכפי שנזכר תוך כדי הסיפור על המפגש והשיחה בינו לבין המשכיל יצחק בער לוינזון שר": "שאל אותו: אם הרמב"ם היה חרד או חפשי? וענה לו: אני אומר: חסיד, חרד גדול, והיה מקיים כל דברי חז"ל באמונה גדולה. ומוהרנ"ת אמר אז 'אשר יצר', ואמר שבזה התלהבות אמר הרמב"ם 'אשר יצר'..." (כתיבי רבי שמואל הורביץ זצ"ל).

וכך גם כל שאר הברכות הפשוטות והיומיומיות, היו נאמרות ע"י אנשי רבינו בהתלהבות והתעוררות. וכמסופר לדוגמא על אודות 'ברכת המזון' של אנ"ש:

"פעם אחת היה סעודה אצל מרת אדל בת רבינו ז"ל באומן, שבאו אליה הגבירות מהעיר, וישבו כנהוג הגברים בחדר אחד והנשים בחדר אחר, ואנשי שלומנו דיברו ביניהם איזה זמן, וסברו הנשים שכבר בירכו אנשי שלומנו ברכת המזון. ואמרה להם אדל סעוד לא ברכו ברכת המזון, "ווארום מיין טאטנס לייט אז זיי בענטשין הערט מען" [= כי אנשיו של אבי, כשהם מברכים - שומעים!]. ותיכף נשמע כמו רעש מאנשי שלומנו קול הברכת המזון" (אבניה ברזל, שיחות וסיפורים מרבי"ז, ל, מז).

וכך גם אצל אנ"ש שבדורות האחרונים: "היו מברכים ברכת המזון בהתלהבות כזו, עד שארץ להם זמן ברכת המזון יותר מעצם הסעודה..." (שיש"ק ד, רא).

על ברכתו של רבי אברהם ב"ר נחמן, לדוגמא, מסופר: "רבי אברהם ב"ר נחמן ז"ל היה מתאכסן מדי פעם אצל רבי שמואל מאיר אנשין ז"ל, והיה פעם ששהה בביתו משך זמן של חצי שנה, והיתה מרת פרומא מדגישה ומספרת בשבח מברכותיו בברכות הנהנין, איך שהיה אומר כל ברכה וברכה במתינות ובעיניים סגורות, לרוב עומק מחשבותיו הקדושות והטהורות" (שיש"ק ה, עג).

ועל 'ברכת המזון' שלו מסופר: "סיפר רבי משה טשנסטחובער ז"ל שפעם החליט בדעתו לנסוע מאומאן ללמוד באיזה ישיבה, אולם בדרך נסיעתו כשנזכר מברכת המזון בכוונה והתלהבות שהיה שומע מרבי אברהם ב"ר נחמן, אמר בכאב לעצמו: "וכי כבר לא אזכה לשמע יותר ברכת המזון ככונה כזו?!". לרוב הכאב שהספיק לו מחשבה זו, חזר בו מנסיעתו ושב לאומאן" (שיש"ק ד, תקעח).

ולא רק הגדולים והמיוחדים שבאנ"ש כרבי אברהם ב"ר נחמן ודומיו, אלא גם הפשוטים ביותר שבין אנ"ש היו מתנהגים בתמימות ומברכים במתינות וכוונה.

גם אלו שעבדו לפרנסתם, וישבו במקום עבודתם, לא נחפזו בברכותיהם, וכמסופר לדוגמא: "בא פעם רבי לוי יצחק ז"ל אל רבי הירש לייב בנו של רבי אייזיק קראסינסטיין ז"ל, למקום עבודתו שעבד כפקיד בבנק לבקש ממנו איזה טובה, ומצא את מקומו נעול, כששאל עליו אצל שאר הפקידים ענו לו: אם מקומו נעול בודאי מברך הוא כעת ברכת המזון! כי היה מברך בכוונה ובמתינות ואינו רוצה שיפריעהו מאן-דהוא, ומשום כן נועל את מקומו" (שיש"ק ה, שעו).

וכל זה מחמת תמימותם ופשיטותם: הם לא זלזלו בעבודות הפשוטות והיומיומיות, אלא ידעו שזה עיקר היהדות.

"כי עיקר היהדות הוא בפשיטות ובתמימות גמור, בלי שום חכמות, כמבואר אצלנו כבר כמה פעמים" (ליקוטי מוהר"ן תניינא, קד).

פנינים מאירים וחודשים מזהירים מלוקטים מספרי גדולי הצדיקים ז"ע מתוך רשימותיו של הגר"ם שכמעט שלישי"א אשר ציין ורשם לפניו לזיכרון.

לקט ספרי"ם

פרשת בא

הציפייה לגאולה הוא תנאי הכרחי לזכות לגאולה

אמר הגאון הצדיק רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל (בספרו אור יחזקאל מאמר אמונת הגאולה) כי זאת עלינו לדעת שרק אלו אשר ציפו לגאולה יזכו לראותה, וכשם שמצינו גבי יציאת מצרים שיצאו אחד מחמישה ויש אומרים אחד מחמישים, ואמרו חז"ל (שמות רבה יד) שהקב"ה שהוא בוחן כליות ולב ראה באחרים שהיה להם שררה במצרים והיה חסר להם רצון ושאיפה לצאת ממצרים, משום כך מתו בשלשת ימי אפלה ולא זכו לצאת ממצרים, כמו כן יבא בגאולה העתידה שהציפייה לגאולה הוא תנאי הכרחי לזכות לגאולה.

